

MUZDLULARA TƏLİM KEÇMƏ ƏMƏLİNİN HÜQUQİ MAHIYYƏTİ

Kərimov Ş.M., Hüseynova A.B.*

Milli Aviasiya Akademiyası, Bakı Biznes Universiteti*

Məqalə muzdlulara təlim keçmə, muzdluların hərbi sahədə müəyyən bilik, bacarıq və vərdişlərə yiyələnmə prosesinin həyata keçirilməsi məsələlərinə həsr olunub.

Məqalədə muzdluya təlim keçmə muzdluluğun formalarından biri kimi göstərilir. Xüsusilə qeyd olunur ki, başqa ölkələrdən muzdla yığılan şəxslər hərbi münaqişədə və ya hərbi əməliyyatlarda bilavasitə iştiraka hazırlıq məqsədilə həyata keçirilir.

Məqalədə xüsusilə qeyd olunur ki, həm birinci, həm də ikinci Qarabağ müharibəsində Suriyada, Livanda, Fransada və digər ölkələrdə xüsusi təlim keçmiş muzdlular Ermənistan ordusu ilə birlikdə Azərbaycan ordusuna qarşı döyüşüblər.

Açar sözlər: muzdlu, təlim keçmə, silahlı münaqişə, döyüş əməliyyatları, hərbi, muzdlu döyüşçü, hərbi əməliyyat, hərbi texnika.

Muzdluluq bütün dünya ölkələri tərəfindən ən ağır müharibə cinayətləri kimi qadağan edilir və cəzalandırılır.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 114-cü maddəsində deyilir ki, muzdlular yığma, onlara təlim keçmə, maliyyələşdirmə və başqa cür maddi təminat vermə, habelə, onlardan hərbi münaqişədə və ya hərbi əməliyyatlarda istifadə etmə səkkiz ildən on iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır [1. səh.101].

Azərbaycan dilində “təlim keçmə” sözü “öyrətmə” sözünün, “öyrətmək” felinin sinonimidir ki, bu da “başqasına bilik və bacarıqlar vermək”, “kiməsə hansısa biliklər, vərdişlər vermək” [2. səh. 683], “öz təcrübəsini, öz biliklərini vermək, öyüd-nəsihət vermək” [3. səh.211] mənasını verir. Böyük ensiklopedik lüğət təlim keçməyə “pedaqoqların, ustadların, müəllimlərin və b. rəhbərliyi altında biliklərə yiyələnmə prosesi, bacarıqlara və vərdişlərə yiyələnmə prosesi, təhsil almanın əsas vasitəsi” kimi tərif verir [2. səh.827-828]. “Təlim keçmə” terminin bütün adı çəkilən mənaları muzdluya təlim keçməyə tətbiq oluna bilər və təfərrüatı muzdluya təlim keçmənin hərbi sahədə həyata keçirilməsidir.

İşin məqsədi. Məqalədə məqsəd muzdluya təlim keçmə əməlinin anlayışının verilməsi və cinayət hüquqi mahiyyətinin açılmasıdır. Burada həmçinin muzdluya təlim keçmə əməlinin təşkilatçı subyektlərinin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi və cəzalandırılmasının hüquqi əsaslarının müəyyən edilməsi məsələsinə baxılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 114-cü maddəsinin qeyd hissəsində göstərilir ki, muzdlu dedikdə hərbi münaqişədə və hərbi əməliyyatlarda iştirak edən, dövlətin vətəndaşı olmayan, onun ərazisində daimi yaşamayan, habelə rəsmi vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün göndərilməyən, maddi mükafat əldə etmək məqsədilə fəaliyyət göstərən şəxslər nəzərdə tutulur [1. səh.101].

M.N. İmanlı göstərir ki, muzdlulara təlim keçmə şərti və ya faktiki rəqibə qarşı döyüş əməliyyatlarının aparılmasının müasir metod və vasitələrinə, döyüş silahlarının yeni növlərinə yiyələnmək üçün məqsəduyğun məşqlərin keçirilməsi nəzərdə tutulur [4. səh.37].

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyasında göstərilir ki, muzdlulara təlim keçmə onların silahdan, döyüş texnikasından istifadə etmənin qaydalarının, habelə müharibə aparmanın metod və vasitələrinin, o cümlədən hərbi əməliyyatların aparılması taktikasının öyrədilməsində və s. ifadə oluna bilər [5. səh.387].

E.M. Əfəndiyevə görə, muzdlulara təlim keçmə, silahın, sursatın, hərbi texnikanın, döyüş taktikasının, yer şəraitinin, günün və ya ilin vaxtından asılı olaraq, səmərəli tətbiqi və ya istifadəsi qabiliyyətini mənimsəmək üçün keçirilən xüsusi məşqdır [6. səh.41].

Rusiyalı müəlliflər muzdlulara təlim keçməyə fərqli anlayışlar vermişlər.

Təlim keçmə dedikdə, A.İ. Raroq “artıq yığılmış muzdlunun (və ya muzdluların) silahlı münaqişədə və ya hərbi əməliyyatlarda iştirak hazırlığı üzrə fəaliyyəti”ni başa düşür” [3. səh.211].

İ.Y. Kozachenko “ən yeni döyüş silahı növlərini, şərti və faktiki rəqibə qarşı döyüş əməliyyatlarının aparılmasının müasir metodlarını mənimsəmə üzrə məqsədyönlü məşqləri” muzdluya təlim keçmə adlandırır [8. səh.794].

V.P. Malkovun fikrincə, muzdlulara təlim keçmə “silahların daha təsirli və məqsədamüvafiq tətbiqi və istifadəsi, döyüş sursatları, hərbi texnikanın quruluşu, bu və ya digər yer, gün və il zamanı şəraitində döyüş aparılması taktikası məsələləri üzrə onlarla xüsusi məşğələlərin keçirilməsidir” [9. səh.420].

N.F. Kuznetsova belə hesab edir ki, təlim keçmə “(hərbi təlim keçmə nəzərdə tutulur): zəruri maarifləndirici informasiyanın ötürülməsi və silahla davranma, hərbi əməliyyatların aparılması və hərbi intizam elementləri üzrə məşqlərdir”.

A.L. Aqafonov muzdlulara təlim keçməyə silahla davranma üsullarını, hərbi əməliyyatların aparılmasının üsul və metodlarını, diversiya işlərinin aparılması üsullarını, xüsusi məktəb, düşərgə, baza və s. təşkil edilməsini öyrətməyi daxil edir. Bu zaman müəllif hesab edir ki, “muzdluların konkret hərbi əməliyyatlar aparılması üsullarını öyrənmələrinin, yoxsa bu qəbildən olan hər hansı bir digər məsələlər üzrə ümumi biliklər almalarının (məsələn, dil öyrənmələrinin) əhəmiyyəti yoxdur” [2. səh.227].

A.G. Kibalnik və İ.G. Solomonenko müzakirə edilən əməli muzdlu ilə özlüyündə hərbi-taktiki məşğələlərin keçirilməsi kimi başa düşür. Sonralar elə həmin müəlliflər, həmçinin O.Y.Moliboqa əlavə edirlər ki, “bu bilik və bacarıqlar tək-cə silah, döyüş texnikası və s. uğurla istifadə etmək qabiliyyətindən ibarət deyil”, həm də “ekstremal hallarda insan həyatının qorunub saxlanması probleminə həsr olunmuş məşğələlər də aparıla bilər (“sağ qalma məktəbi”). Təlim alanlara silahdan istifadə və ya döyüş aparma ustalığı ilə birbaşa bağlı olmayan bu cür biliklərin verilməsi də muzdluya təlim keçmə kimi qiymətləndirilə bilər” [9. səh. 52].

Muzdluya təlim keçməyə münasibətdə burada verilmiş mülahizələrdən heç biri etiraz doğurmur. Yalnız əlavə edək ki, böyük ensiklopedik lüğət təlim keçməyə tərif verərkən aşağıdakı ifadəni ehtiva edir: “Təlimin gedişində sosial təcrübə mənimsənilir, gerçəkliyə emosional-dəyər münasibəti formalaşır” və qeyd edir ki, təlim “tərbiyə ilə sıx bağlıdır” [8]. Tərbiyə isə insanın məqsədyönlü inkişafıdır, “cəmiyyətin dəyər və normalarının, mədəniyyətin mənimsənilməsini” özündə birləşdirir və “təhsil, eləcə də müəyyən birliklərin həyat fəaliyyətinin təşkili vasitəsilə həyata keçirilir”.

Təlimin tərbiyə ilə əlaqəsi təsadüfi deyildir. Məsələ bundadır ki, muzdluların əsas məqsədi maddi mükafat qazanmaqdır. Əlbəttə, yaşlı insanı yenidən tərbiyə etmək, demək olar ki, qeyri-mümkündür.

Lakin muzdluları hərbi sənətinin müəyyən növlərinə öyrətmə zamanı “müəllim” və “rəhbərlər” muzdlular üçün müəyyən şəkildə hərbi bazalar və döyüş düşərgələri təşkil edərkən, öz “tələbələrindən” “qətl maşını” hazırlamaqla, onlara hansısa əxlaqi ideallardan, öz fərdi xüsusiyyətlərinə malik, çox vaxt heç bir günahı olmayan canlı insanları öldürdükələrindən “imtina etməyi” öytməklə, təlim alanlarda ən alçaq hisslər, ilk növbədə tamahkarlıq hissi bəsləməklə mütləq onlara psixoloji təsir də göstərmiş olurlar.

Son zamanlar muzdluların hərəkətlərinə amoral, əxlaq qaydalarına zidd hərəkətləri uydurma, yaxud təhrif olunmuş “ideyalarla”, “prinsiplərlə” ört-basdır etmək məqsədilə müəyyən ideoloji baza daxil edilir. Məsələn, 44 gün çəkən ikinci Qarabağ müharibəsində Ermənistan rəhbərliyi Suriyadan, Livandan, Rusiyadan, Fransadan gələn muzdlu erməni döyüşçüləri “vətəninini sevən könüllülər” kimi təqdim edirdilər.

Halbuki, onlar ayda 500-600 dollar haqq müqabilində döyüşürdülər. Ermənilərin muzdlulardan istifadə etdiyini elə ermənilərin özləri də etiraf edirlər. Azərbaycan ordusunun əsir götürdüyü Mikaelyan Albert müsahibəsində Ermənistan ordusu tərəfindən PKK terrorçularının aylıq 600 dollar maaş qarşılığında döyüşdüyünü, 10-15 nəfərlik muzdlu dəstələr şəklində fəaliyyət göstərdiklərini etiraf edib [4. №223].

Birinci Qarabağ savaşı dövründə də, ermənilərin muzdlularla birlikdə azərbaycanlılara qarşı döyüşdüklərini təsdiq edən çoxlu faktlar vardır. Məsələn, 1992-ci ilin iyun ayında Ağdamın Qarağacı qəbiristanlığı yaxınlığında 19-cu postun döyüşçüləri erməniləri pusquya salıb, düşmənin 17 nəfər canlı qüvvəsini məhv etmişlər. Məlum olmuşdur ki, ölənlərdən biri rus mayoru, ikisi Beyrutdan, beşi fələstinli, biri özbək, biri gürcü, biri isə ərəb mənşəli olmuşdur. Bunlar hamısı xüsusi təlim keçmiş, xüsusi haqq müqabilində döyüşən xarici ölkələrin muzdlu vətəndaşları idi.

İkinci Qarabağ müharibəsində də, muzdluların Azərbaycan ordusuna qarşı döyüşdüyünü təsdiq edən çoxlu faktlar mövcuddur. Sentyabrın 27-dən başlayan Qarabağ müharibəsində ermənilərin muzdlu döyüşçülərinin dəstəyindən istifadə etməsi dəfələrlə tutarlı faktlarla sübut edilib. Ermənilərin döyüş meydanında minlərlə itki verməsi muzdluların axınını daha da sürətləndirib. Ermənipərəst medianın cəbhənin digər tərəfindən hazırladığı bir neçə reportaj da bunu sübut edir. Ermənistan tərəfindən döyüşən muzdlular arasında PKK, ASALA, YPG və digər bu kimi terrorçu təşkilatların, habelə, qeyri-qanuni silahlı birləşmələrin üzvləri də olmuşdur. Xarici döyüşçülərin və muzdluların erməni silahlı qüvvələrinin sıralarında olması, “Reuters” Agentliyi tərəfindən də təsdiqlənmişdir. Belə ki, Vartiges adlı erməni Yerevanda xarici könüllülərin təlimi ilə məşğul olan Karapet Ağacanyan on Livan muzdlusuna təlim keçdiyini və Beyrutdan yenidən 20 nəfərin gəldiyini “Reuters” Agentliyinə məlumat verib [10.səh.6].

Bundan başqa, “Franse-24” kanalı Qarabağda döyüşən fransız muzdlu döyüşçülər haqqında reportaj yayımlamışdı. Rusiyanın “Kommersant” qəzetində də, muzdlular haqqında yazı dərc edilib. Belə faktlar yüzlərlədir. Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğu muzdlularla bağlı beş ayrı-ayrı fakt üzrə cinayət işi başlatmışdır.

Çeçenistanda da bir vaxtlar çoxlu muzdlular təlim keçirdi. Burada muzdlular “islam” uğrunda “kafirələrə” qarşı döyüşürdülər. Əfqanıstandakı muzdlular da, həmin “ideyanı” rəhbər tuturdular.

Rus və əcənəbi kütləvi informasiya vasitələrinin məlumatına görə, dünyada məşhur Səudiyyə Ərəbistanından olan terrorçu milyoner Ben Laden, Qani adlı başqa bir terrorçu və Kabil rejiminin nümayəndəsi ilə birlikdə öz müttəfiqləri ilə Çeçenistana Məzari-Şərifdəki və Künduzdakı düşərgələrdə (Əfqanıstan) hazırlıq keçmiş 70-dən 100-ə qədər muzdlu göndərmək haqqında razılaşıbdılar.

Kremlin rəsmi nümayəndəsi əlavə etmişdi ki, əsasən çeçen, tacik və özbək muzdluların hazırlanması üzrə daha bir düşərgə mövcuddur [11. səh.23].

Nəticə. Beləliklə aparılmış elmi araşdırmalara əsasən muzdluya təlim keçmə əməlinə aşağıdakı kimi anlayış vermək olar: “Yığılmış muzdluya təlim keçmə, həmin şəxsə hərbi xarakterli bilik, bacarıq və vərdislər vermə, habelə onu silahlı münaqişədə, yaxud hərbi əməliyyatlarda bilavasitə iştiraka hazırlamaq məqsədilə ona müəyyən şəkildə psixoloji, o cümlədən ideoloji təsir”dir. Bu fəaliyyət müəyyən vaxt ərzində davam edən və təlim verənin təlim alana bilik, bacarıq və vərdislər verməsi üzrə bir çox hərəkətlərdən təşəkkül tapan prosesi ehtiva edir. Təlim keçmənin nəticəsi “uğurlu hərbi əməliyyatlar aparmağa və cəlbədən tərəfindən onun qarşısına qoyulmuş digər vəzifələri həll etməyə fiziki və mənəvi cəhətdən hazır döyüşçü “buraxılması” olur” ki, bu da cinayət qanunvericiliyi ilə qadağan edilmiş və cinayət məsuliyyətinə səbəb olan əməl hesab edilir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi, “Hüquq Yayın Evi”, 2018, səh.101.
2. Böyük ensiklopedik lüğət / baş. red. A.M. Proxorov. M., 1998.
3. Cinayət hüququnun lüğəti / prof. A.V. Naumovun redaktəsi ilə. M., 1997.
4. İmanlı M.N. Cinayət hüququ, Xüsusi hissə, Dərslik, Bakı, 2019, səh.37.
5. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası. “Hüquq Yayın Evi”, 2018;
6. Əfəndiyeva E.M. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin şərhli. Bakı, “Hüquq ədəbiyyatı”, 2001.
7. Rusiya Federasiyasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası / Y.İ. Skuratova və V.M. Lebedovanın redaktəsi ilə. M., 1996.

8. Rusiya Federasiyasının Cinayət Məcəlləsinin elmi praktik Kommentariyası. 2 cilddə. T. 2 / P.N.Pançenkonun redaktəsi ilə. Novqorod, 1996.
9. Rusiya Federasiyasının Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası / A.İ. Boykonun red. ilə. Rostov n/d, 1996.
10. "Azərbaycan" qəzeti, №223, 3.11.2020.
11. Dal V.İ. Rus dilinin böyük izahlı lüğəti. T. 4. M., 1998.
12. Lopes L.M. The Kremlin is going to strike the Afghan territory // El Pais. 2000. May, 23 (English version).

References

1. Azərbaycan Respublikasının Jinayət Mejllesi, "Huquq Yayın Evi", 2018.
2. Boyuk ensklopedik luget / bash. red. A.M. Proxorov. M., 1998.
3. Jinayət hüququnun lugeti / prof. A.V. Naumovun redaktesi ile. M., 1997.
4. İmanlı M.N. Jinayət huququ, Xususi hisse, Derslik, Baki, 2019.
5. Azərbaycan Respublikasının Jinayət Mecellesinin Kommentariyası. "Huquq Yayın Evi", 2018.
6. Efendiyeva E.M. Azərbaycan Respublikasının Jinayət Mejllesinin sherhi. Bakı, "Huquq edebiyatı", 2001.
7. Rusiya Federasiyasının Jinayət Mecellesinin Kommentariyası / Y.İ.Skuratova ve V.M. Lebedovanin redaktesi ile. M., 1996.
8. Rusiya Federasiyasının Jinayət Mecellesinin elmi-praktiki Kommentariyası. 2 cildde. T. 2 / P.N.Pançenkonun redaktesi ilə. Novqorod, 1996.
9. Rusiya Federasiyasının Jinayət Mejllesinin Kommentariyası / A.İ.Boykonun red. İle. Rostov n/d, 1996.
10. "Azərbaycan" gazetı, №223, 288, 3.11.2020.
11. Dal V.İ. Rus dilinin boyuk izahlı lugeti. T. 4. M., 1998.
12. Lopes L.M. The Kremlin is going to strike the Afghan territory // El Pais. 2000. May, 23 (English version).

Обучение наемников

Керимов Ш.М., Гусейнова А.Б.

*Национальная Академия Авиации, Бакинский Университет Бизнеса**

Статья посвящена обучению наемников, реализации процесса приобретения определенных знаний, навыков и привычек наемников в военной сфере.

В статье обучение наемников показано как одна из форм наемничества. Особо следует отметить, что наемники, набранные из других стран, вербуются для прямого и непосредственно участия в военном конфликте или военных операциях.

В статье особенно отмечается, что в первой и второй Карабахских войнах наемники, которые прошли обучение в Сирии, Ливии, во Франции и других странах вместе с армянской армией воевали против азербайджанской армии.

Ключевые слова: *наемник, подготовка, вооруженный конфликт, боевые действия, военные, наемник, военная операция, военная техника.*

Training of mercenaries

Kerimov S.M., Huseynova A.B.*

*National Aviation Academy, Baku Business University**

The article is devoted to the training of mercenaries, the implementation of the process acquiring certain knowledge, skills and habits in the military field.

Mercenary training is mentioned as one of the employment forms in the article.

Especially, it is noted that mercenaries in other countries are involved in preparation for direct participation in a military conflict or operation.

In the article it is especially noted that in both the first and second Karabakh wars, specially trained mercenaries in Syria, Lebanon, France and other countries fought against the Azerbaijani army together with the Armenian army.

Key words: mercenary, training, armed conflict, combat operations, military, mercenary, military operation, military equipment.

Rəyçi: *h.e.n., dos. S.Y. Qasimov*

Müəllif haqqında məlumat:

Soyadı, adı, atasının adı	İş yeri	Vəzifəsi, elmi dərəcəsi, elmi adı	Əlaqə
Kərimov Şöhlət Müzəffər oğlu	Milli Aviasiya Akademiyası	Hüquq kafedrasının dosenti, h.f.d.	Sohlet.kerimov@mail.ru mob: (+994) 50 316 81 49
Hüseynova Aytən Bəşir qızı	Bakı Biznes Universiteti	Müəllim, AR Ədliyyə Nazirliyi Məhkəmə Ekspertiza Mərkəzinin doktorantı	Dimple-81@hotmail.com mob: (+994) 55 836 90 12